
Hoe diep is het water van de doop?¹

J.J.A. Colijn

Abstract

This article reflects on the Reformed theology and practice of infant baptism from an intercultural and ecumenical perspective. It looks at the socio-cultural and ecumenical context in which the Reformed theology and practice of infant baptism emerged, and the current Dutch context in which infant baptism is practiced and the appropriation of the Reformed theology and practice of infant baptism in the Reformed Churches in the Netherlands (lib.). It then examines the ecumenical questions around the practice of ‘re-baptism’, and makes a distinction between re-baptism as related to joining an Evangelical or Baptist church, and re-baptism of Reformed believers, who remain members of the Reformed Churches in the Netherlands (lib.). Finally, the article weighs the questions and topics on the future of the Reformed theology and practice of infant baptism in the Netherlands, especially against the background of the ecumenical conversation with Evangelical and Baptist Christians.

1. Inleiding

De theologie en praktijk van de kinderdoop² hebben in de loop der eeuwen voor veel discussie gezorgd binnen de gereformeerde traditie en waren soms mede aanleiding voor kerkscheuringen. De discussies gingen dan over de betekenis van en de toelating tot de kinderdoop, niet om de vraag, of de kinderdoop wel legitiem is. Dat is in de laatste decennia veranderd. De kinderdoop is in de diverse gereformeerde kerken in Nederland de meest gangbare vorm van dopen, maar voor een groeiend aantal kerkleden spreekt dit steeds minder vanzelf en wordt de kinderdoop een ‘optie’ naast opdragen en kinderzeggen.

-
- 1 Graag wil ik dr. Egbert Brink en dr. Teun van der Leer bedanken voor hun opmerkingen bij een eerdere versie van dit artikel. Uiteraard blijft het artikel geheel voor mijn verantwoording.
 - 2 Met de termen ‘kinderdoop’ en ‘volwassendoop’ bedoel ik resp. de doop van kinderen van gelovige ouders en de doop van volwassen gelovigen, die plaatsvindt na het afleggen van belijdenis van geloof.

Gemeenteleden laten zich soms als volwassenen herdopen,³ maar dat betekent niet altijd een overgang naar een andere kerk, zoals vroeger het geval was.

De vraag van de redactie is om te reflecteren op actuele vragen rond de kinderdoop vanuit een intercultureel en oecumenisch perspectief. In dit artikel richt ik me in het bijzonder op de situatie in de GKv, de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt).⁴ Ik wil ingaan op de volgende vragen:

- (1) Wat is de socioculturele en oecumenische context waarin de gereformeerde theologie en praktijk van de kinderdoop zijn ontstaan en wat is de huidige context?
- (2) Hoe eigenen gereformeerde gelovigen in de GKv vandaag zich de gereformeerde theologie en praktijk van de kinderdoop toe?⁵
- (3) Welke vragen dienen zich aan in het (oecumenische) gesprek met hen die een 'herdoop' voorstaan?
- (4) Welke vragen en onderwerpen zijn van belang bij een voortgaand gesprek over de toe-eigening van de gereformeerde theologie en praktijk van de kinderdoop?

2. Kinderdoop in een veranderende socioculturele context

De gereformeerde theologie en praktijk van de kinderdoop ontwikkelden zich in de 16de eeuw. Het was een tijd waarin veel kinderen jong stierven en waarin de angst voor Gods oordeel en de hel levend aanwezig was. Ook het geloof in boze geesten en heksen hield mensen wakker. In de middeleeuwse kerk had de kinderdoop steeds meer het karakter van exorcisme gekregen.⁶ Behalve de doopsbediening zelf waren er allerlei andere rituelen: het maken van een kruisteken, ademen in het gezicht, aanraken van oren en neus met

3 Vaak wordt de term 'geloofsdooop' gebruikt. Echter, de kinderdoop is ook een 'geloofsdooop', waarbij het dan gaat om het geloof van de ouders. Wie de term 'herdopen' afwijzen, wijzen daarmee vaak ook de kinderdoop af als 'geldige' doop. : Zie bv. Hans Burger, 'Delen in Christus door de doop', *Kontekstueel* 27, no. 5, 2013.toch correct

4 De auteur is zelf lid van de GKv en werkt aan een proefschrift over de interculturele toe-eigening van de gereformeerde theologie en traditie in verschillende contexten. De kinderdoop fungeert daarbij als een 'case study'. In dit artikel worden de data gebruikt van interviews die tussen oktober 2019 en februari 2020 zijn afgenomen onder leden van de GKv.

5 Uiteraard kunnen de interviewresultaten niet gegeneraliseerd worden voor de hele GKv of andere gereformeerde kerken, maar hopelijk is het beeld dat opkomt uit de interviews wel herkenbaar.

6 Hughes Oliphant Old, *The Shaping of the Reformed Baptismal Rite in the Sixteenth Century*, Grand Rapids 1992, 10f; Susan Karant-Nunn, *The Reformation of Ritual: An Interpretation of Early Modern Germany*, Londen; New York 2007, 43f.

speksel, zout in de mond, zalving met olie, een kaars aansteken.⁷

In de gereformeerde reformatie werden kinderen niet gedoopt om ze daarmee uit de macht van de duivel te bevrijden, maar omdat ze al in Christus geheiligd zijn en bij de gemeenschap van de kerk en het verbond horen. De kinderdoop werd teruggebracht tot een sobere rite: een doopformulier, de beloften van de ouders en dan een besprenkeling met een beetje water. Wat ook veranderde was, dat de vader als ‘onreine verwekker’ niet meer weggehouden werd bij de doop, terwijl de doopouders het kind ten doop hielden. De vader moest aanwezig zijn en werd als verantwoordelijke aangesproken en beloofde (met de moeder) te zorgen voor de christelijke opvoeding van het kind.⁸ Hoewel de doop volgens de gereformeerde theologie niet noodzakelijk was om te worden gered, was het niet laten dopen van je kind in de 16de eeuw en daarna bijna onvoorstelbaar. Bovendien was de doop een publiek gebeuren en had bijvoorbeeld de Nederlandse overheid tot in de 19de eeuw nog echt iets over de praktijk van de kinderdoop te zeggen.⁹

In de 21ste eeuw laten de meeste ouders in het gereformeerd protestantisme hun kinderen nog steeds dopen, maar de socioculturele context is sterk veranderd. Ook al is God niet verdwenen uit Nederland, de ontkerkelijking en secularisatie hebben het christelijk geloof wel van zijn vanzelfsprekendheid beroofd. Welvaart, sociale zekerheid en uitstekende gezondheidszorg maken het in Nederland gemakkelijk om te leven ‘alsof God niet bestaat’.¹⁰ Geloof en religie zijn naar de privésfeer verdrongen. Er is wel hernieuwde aandacht voor ‘spiritualiteit’, maar niet alleen de angst voor duivelse machten, ook diep ontzag voor God lijkt verdwenen. Om met Taylor te spreken: het ‘zelf’ is niet meer poreus of ontvankelijk voor een geestelijke werkelijkheid van buiten.¹¹

7 Old, *Shaping of Reformed Baptismal Rite*, 10f.

8 Karen E. Spierling, *Infant Baptism in Reformation Geneva: The Shaping of a Community, 1536-1564* (Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2009); Elsie Anne McKee, *The Pastoral Ministry and Worship in Calvin's Geneva*, Genève 2016, 391f.

9 Emo Bos, *Soevereiniteit en religie. Godsdienstvrijheid onder de eerste Oranjevorsten*, Hilversum 2009.

10 James C. Kennedy, ‘Recent Dutch Religious History and the Limits of Secularization’, in: *The Dutch and Their Gods: Secularization and Transformation of Religion in the Netherlands since 1950*, red. Erik Sengers, Hilversum 2005, 27–42.

11 Anton van Harskamp, *Het nieuw-religieuze verlangen*, Kampen 2000; Charles Taylor, ‘Buffered and Porous Selves’, *The Immanent Frame. Secularism, religion and the public sphere*, 2 september 2008, <https://tif.ssrc.org/2008/09/02/buffered-and-porous-selves>; Hans Burger, ‘Zelfverstaan en wereldverstaan tussen geslotenheid en openheid’, in: *Open voor God. Charles Taylor en christen-zijn in een seculiere tijd*, red. Hans Burger en Geert Jan, Barneveld 2014, 23–37.

Geloven in Nederland is in de eerste plaats een individuele geloofsexpressie geworden, die niet zozeer gestuurd wordt door een externe autoriteit (kerk, belijdenis, predikant), maar veeleer door de eigen keus, en persoonlijke, ‘authentieke’ ervaring (‘belevingscultuur’).¹²

We zien ook kernthema’s van christelijk geloven verschuiven. Er is minder aandacht voor zonde, schuld en verzoening, maar des te meer nadruk op persoonlijke ontplooiing (‘flourishing’) in een context van een positieve antropologie.¹³ Veel christenen staat een therapeutisch godsbeeld voor ogen: geborgen zijn bij een liefdevolle God en Vader, die er altijd voor je is en helpt waar je vastloopt.¹⁴ Verderop zal ik laten zien, hoe deze context ook zichtbaar wordt in de betekenis die de gereformeerde kinderdoop vandaag krijgt.

3. Kinderdoop in een veranderende oecumenische context

De gereformeerde theologie en praktijk van de kinderdoop in de 16de eeuw ontwikkelden zich tussen de posities van de toenmalige Rooms-Katholieke Kerk en de anabaptisten in.¹⁵ De reformatoren beoogden een herbronning van geloof en kerk en putten daarbij opnieuw uit de Bijbel en de geschriften van kerkvaders zoals Augustinus. Zo bracht de Reformatie ook een nieuwe toe-eigening van het evangelie van Gods genade voor de kerk en de gelovigen van hun tijd. Die genade wordt op een bijzondere manier zichtbaar in het ge-reformeerde sacrament van de kinderdoop: hoewel kinderen van christelijke ouders net zo zondig ter wereld komen als alle andere kinderen, delen ze zonder enige verdienste in Gods verbond en krijgen ze de belofte van afwassing van zonde, worden ze ‘ingedoopt’ in de dood en opstanding van Christus, als teken van het afsterven van de oude mens naast een vernieuwd leven door de Geest. Deze gereformeerde theologie van de

12 Charles Taylor, *A Secular Age*, Cambridge; Londen 2007, 2v. Zie ook: Kennedy, ‘Recent Dutch Religious History and the Limits of Secularization’, 37f; Joep de Hart, *Zwevende gelovigen. Oude religie en nieuwe spiritualiteit*, 2e dr., Den Haag 2013.

13 Taylor, *A Secular Age*, 473f; J. van der Stoep, R. Kuiper, en T. Ramaker, red., *Alles wat je hart begeert?*, Amsterdam 2007.

14 Zie ook: Miranda Klaver en J.H. Roeland, ‘Protestantisme in beweging: Evangelisch en reformatorisch in vijf vergelijkingen’, in: *Evangelisch en reformatorisch: Een wereld van verschil?*, red. Henk van den Belt, Kampen 2010, 40.

15 Ik gebruik de term ‘anabaptisme’ voor de brede en diverse groep van de ‘radicale reformatie’. Zie: George Huntston Williams, *The Radical Reformation*, 3e dr., Kirksville, Mo. 2000.

kinderdoop werd in de vele gereformeerde belijdenissen en doopsformulieren onder woorden gebracht.¹⁶

Voor Rome waren de sacramenten heilsnoodzakelijk en daarom begeleiden de zeven sacramenten de mens van de wieg tot het graf. Zolang een kind niet gedoopt was, lag het onder Gods vloek vanwege de erfzonde en bleef het in de macht van duivel. Daarom ontvingen kinderen die kort na de geboorte in levensgevaar waren een nooddoop, die door iedereen kon worden bediend.¹⁷

Voor de reformatoren waren de sacramenten niet onontbeerlijk voor de verlossing, maar wel belangrijk voor de kerk en de gelovigen, omdat ze door Christus zijn ingesteld. Sacramenten bleven ondergeschikt aan het Woord en als teken daarvan werd het baptisterium van de ingang van de kerk in de gereformeerde traditie verwijderd en kwam er een bescheiden doopvont bij de kansel.¹⁸

De verschillen met de rooms-katholieke theologie en traditie waren scherp in de 16de eeuw, al was er ook continuïteit: de roomse-katholieke doop werd door de gereformeerden (meestal) geaccepteerd, want het was altijd nog erger wanneer een kind ongedoopt bleef, zoals bij de anabaptisten, voor wie de kinderdoop een onbijbelse praktijk was.¹⁹ Het verschil met de anabaptisten was echter niet zozeer het moment, maar de betekenis van de doop. Veel anabaptisten en spiritualisten in de 16de eeuw verwierpen de gedachte, dat de Geest gebruik zou maken van zichtbare elementen en geloofden dat Hij slechts onmiddellijk in het hart van de gelovigen werkt. Voor de gereformeerden was de zichtbare kinderdoop juist een door God gegeven sacrament, al was er wel aanzienlijk verschil ten aanzien van de vraag naar Gods handelen in de doop (bv. Zwingli en Calvijn). Voor anabaptisten ging het in de doop allereerst om de bevestiging van de menselijke keuze: je wordt gered door voor Christus te kiezen. In de gereformeerde kinderdoop lag de nadruk op de passiviteit van

16 Dat dit laatste geen eenvoudige opgave was blijkt alleen al uit de ontstaansgeschiedenis van het Nederlandse 'klassieke' gereformeerde doopformulier: Freek de Jong en Klaas-Willem de Jong, 'Van forme naar formulier. Het ontstaan en de ontwikkeling van het klassieke gereformeerde doopformulier in de Nederlandse Reformatie', *Jaarboek voor liturgie-onderzoek* 14, 1998: 7–59.

17 Karant-Nunn, *The Reformation of Ritual*, 44f.; Karen E. Spierling, 'Daring Insolence toward God? The Perpetuation of Catholic Baptismal Traditions in Sixteenth-Century Geneva', *Archiv Für Reformationsgeschichte* 93, 2002: 101f.

18 M. Barnard, J. Cilliers, C. Wepener, *Worship in the Network Culture: Liturgical Ritual Studies. Fields and Methods, Concepts and Metaphors*, Leuven 2014, 212.

19 McKee, *The Pastoral Ministry and Worship in Calvin's Geneva*, 403f.

de ontvanger en de genade die voorafgaat aan het menselijke antwoord.²⁰ Voor de anabaptisten waren doop en avondmaal geen ‘genademiddelen’ waarin God iets belooft, maar een menselijke keuze voor God; de doop verzegelt niet de vernieuwing door de Geest, maar de menselijke belofte van discipelschap, navolging en strijd voor een heilig leven.²¹

Van de oecumenische context waarin de gereformeerde theologie en praktijk van de kinderdoop zich ontwikkelden, gaan we nu naar de context van de 21ste eeuw in Nederland, waar we ons oecumenisch gezien in een heel andere situatie bevinden. De scherpe tegenstellingen van de 16de eeuw zijn verdwenen. Op allerlei gebieden zoeken christenen in Nederland elkaar op en er zijn tal van oecumenische contacten. Als het gaat om de sacramenten zijn de theologische verschillen tussen Rome en de gereformeerden wel besproken, maar veel verschillen zijn gebleven, bijvoorbeeld ten aanzien van het sacramentsbegrip, het aantal sacramenten, de effectiviteit van het sacrament en de relatie tussen geloof en sacrament. Tegelijkertijd is er wel wederzijdse dooperkenning.²²

Voor het gesprek over de kinderdoop is vandaag met name de interactie tussen gereformeerde en evangelische christenen actueel.²³ Er is veel

20 Zie Hughes Oliphant Old, *Worship: Reformed According to Scripture*, Revised and Expanded ed., Louisville, Ky. 2002, 19. Zie voor de discussie met de anabaptisten bijvoorbeeld: Willem Balke, *Calvijn en de Doperse radicalen*, Amsterdam 1977.

21 Old, *Shaping of Reformed Baptismal Rite*, 138.

22 ‘The Presence of Christ in Church and World. Final Report of the Dialogue between the World Alliance of Reformed Churches and the Secretariat for Promoting Christian Unity’, 1977, para. 108f, https://www.ecumenism.net/archive/docu/1977_warc_pcpu_presence_christ_church_world.pdf; Jorge A. Scampini, ‘The Sacraments in Ecumenical Dialogue’, in *The Oxford Handbook of Sacramental Theology*, red. Hans Boersma en Matthew Levering, Oxford 2015, 675–91. Zie voor Nederland: Klaas van der Kamp, ‘Dooperkenning – Raad van Kerken in Nederland’, 25 februari 2022, <https://www.raadvankerken.nl/nieuws/2012/01/dooperkenning/>.

23 De term ‘*evangelisch*’ is ‘onvermijdelijk’, maar lastig te definiëren. Evangelische christenen vinden we zowel in aparte gemeentes en groepen alsook in bestaande kerken. Kenmerken zijn (vaak): nadruk op persoonlijke bekering (vaak in arminiaanse zin), verlossing door Christus en openheid voor ‘bijzondere’ gaven van de Geest, het gezag van de Bijbel, levensheiliging en een missionaire levensstijl. Verder is er vaak een kritische houding ten opzichte van kerkelijke tradities en geloofsbelijdenissen. M. Klaver, ‘Hartstochtelijk Protestantisme. Bronnen en kenmerken van de evangelische beweging in Nederland’, *Tijdschrift voor Theologie* 50, no. 4 (2010): 385–400; Pieter R. Boersema, ‘The Evangelical Movement in The Netherlands. New Wine in New Wineskins?’, in *The Dutch and Their Gods: Secularization and Transformation of Religion in the Netherlands since 1950*, red. Erik Sengers, Hilversum 2005, 163–79.

onderlinge herkenning en door de Evangelische Omroep, de Alphacursus, Willow Creek en New Wine-conferenties is er een groeiende invloed van de evangelische beweging op de gereformeerde kerken. Er is ook veel 'grensverkeer' tussen denominaties en ook de strakke grenzen tussen institutionele kerken verdwijnen steeds meer.

In deze ontmoetingen komen ook vragen op rond kinderdoop, volwassenendoop en herdoop. Vaak wordt in evangelische gemeenten de onderdompeling van volwassenen als de enige bijbelse vorm van dopen gezien en de kinderdoop als een uiterlijk teken van 'christianisering' beschouwd. Voor veel evangelische christenen gaat het in de doop (volwassendoop) niet om het horen bij de kerk, maar om 'een persoonlijke beslissing in de geloofsweg om Jezus te volgen'.²⁴ In de woorden van Klaver: in het doopritueel wordt 'de bekeringservaring bevestigd en de basisstructuur van de bekeringservaring opnieuw ondergaan, present gesteld en doorgemaakt.'²⁵

Tot nu toe heb ik de context beschreven waarin de gereformeerde theologie en praktijk van de kinderdoop zich vandaag bevinden: de laatmoderne individualistische cultuur en de evangelische beweging. Beide zijn van invloed op de spiritualiteit binnen de gereformeerde kerken. Krol schrijft over de verandering die de evangelische beweging met zich meebrengt: 'Je kunt die verandering zien als een beweging van objectief naar subjectief, van collectief naar individueel, van kennis naar voelen, van formeel naar informeel en van intern naar extern gericht. Daarmee past dat ook in het totale tijdsbeeld, want in de hele cultuur zien we dat soort verschuivingen.'²⁶

24 M. Klaver, 'Van besprenkeling naar onderdompeling, een antropologische kijk op dooprituelen', *Kerk en Theologie* 63, no. 4 (2012): 347; Miranda Klaver, *This Is My Desire. A Semiotic Perspective on Conversion in an Evangelical Seeker Church and a Pentecostal Church in the Netherlands*, Amsterdam 2011, 363f.

25 M. Klaver, 'Van besprenkeling naar onderdompeling, een antropologische kijk op dooprituelen', *Kerk en Theologie* 63, no. 4 (2012): 353.

26 Bram Krol, 'Evangelicalen en de kerk', *Radix* 27, no. 4 (2001): 230. Zie ook: Miranda Klaver, Stefan Paas, Eveline van Staalduine-Sulman, red., *Evangelicals and Sources of Authority*, Amsterdam 2016, 5.

4. Nieuwe toe-eigening van de kinderdoop door gereformeerde ouders?

In deze paragraaf wil ik vervolgens kijken naar de betekenis die de kinderdoop heeft voor gereformeerde gelovigen in de GKv vandaag.²⁷

Betekenis van de kinderdoop

In de interviews met gereformeerde ouders over de kinderdoop valt allereerst op, dat allerlei theologische aspecten van de kinderdoop die in de gereformeerde belijdenissen en de doopformulieren genoemd worden – en door de predikanten worden doorgegeven in prediking en catechese – weinig actuele betekenis meer lijken te hebben voor gemeenteleden. Zo komen in de interviews de volgende thema's nauwelijks meer ter sprake: vergeving door het bloed van Christus, ingedoopt worden in de dood en opstanding van Christus, de noodzaak tot wedergeboorte door de Heilige Geest, het afsterven van de oude Adam en opgewekt worden tot een nieuw leven, inlijving in het lichaam van Christus en teken van het Koninkrijk. De doop wordt ook niet meer beleefd als een teken en zegel, dat God in Christus ons door zonde geschon-den bestaan wil reinigen en bevrijden van de macht van dood, kwaad en onrecht en ons wil laten delen in zijn Koninkrijk en dat de doop daarom ook een nieuw begin is.²⁸

Het is opvallend, dat het bij GKv-ouders geliefde dooplied van Sela deze aspecten wel noemt: *'Eén met Christus ingelijfd, staan wij op van schuld bevrijd, in een leven dat voorgoed veranderd is. (...) Met de Heer begraven en weer opgestaan om voor Hem te leven, Jezus' weg te gaan.'* Het refrein luidt: *'Reinig ons, vernieuw ons leven Heer'*. Maar van dit lied resoneren in de interviews eigenlijk alleen de woorden: *'Uit het water van de doop putten wij geloof en hoop dat Gods trouw en liefde blijvend is.'* Voor veel ouders heeft de doop in plaats van een soteriologische vooral een therapeutische betekenis gekregen: het symboliseert een persoonlijke band met God als liefdevolle Vader en

27 Ik heb uitgebreide interviews gedaan met 20 gemeenteleden en 8 predikanten, ouderlingen en diakenen van de GKv. Voor een verdere beschrijving en verantwoording van dit empirisch onderzoek verwijs ik graag naar mijn te verschijnen dissertatie.

28 Zie voor deze aspecten van de doop: Wereldraad van Kerken, 'Doop, Eucharistie en Ambt. Verklaring van de Commissie voor Geloof en Kerkorde van de Wereldraad van Kerken (BEM-rapport)', 15 januari 1982, para. Doop 20-21; Martien Brinkman, red., 'Het sacrament in de gereformeerde geloofsbeleving', in *100 jaar theologie: aspecten van een eeuw theologie in de Gereformeerde Kerken in Nederland (1892-1992)*, Kampen 1992, 211-47; Burger, 'Delen in Christus door de doop'.

geeft vertrouwen dat God zal zorgen voor dit kwetsbare kleine kindje, dat leeft in een gevaarlijke en bedreigende wereld.

Ouders hebben vaak moeite met de (vaak bekritiseerde) eerste doopvraag: *'Belijdt u, dat onze kinderen, hoewel zij in zonde ontvangen en geboren zijn en daarom aan allerlei ellende, ja zelfs aan het eeuwig oordeel van God onderworpen, toch in Christus geheiligd zijn...'*²⁹ Op zichzelf genomen zullen ouders dit niet ontkennen, maar ze geven aan, dat ze het steeds moeilijker kunnen uitleggen in een seculiere context waarin kinderen stevast 'prinsen en prinsessen' zijn.³⁰ Ze vinden het ook lastig ten opzichte van evangelische familieleden en vrienden, die de leer van de erfzonde vaak als 'negatief' ervaren of afwijzen. Gereformeerde en evangelische christenen vinden elkaar veeleer in het lied van Elly en Rikkert Zuiderveld, dat kinderen 'parels in Gods hand' zijn.

De kinderdoop is voor de geïnterviewde ouders uit de GKv in de eerste plaats een blij en dankbaar teken, een feest van Gods goede scheppingsgave, waarin God het kind zegent - in bijna alle interviews verwijzen ouders naar de geschiedenis van Jezus die de kinderen zegent. Als ouders de kinderdoop verbinden met zonde en vergeving, dan bedoelen ze vaak niet de 'erfzonde' of de noodzaak tot vergeving voor het pasgeboren kind, maar zij denken vooral aan toekomstige zonde: kinderen zullen later onvermijdelijk verkeerde dingen gaan doen, maar er is altijd een God die wil vergeven.

Voor een aantal geïnterviewde ouders is het lastig om aan te geven, waarom er water wordt gebruikt in doop. Schriftverwijzingen uit het doopformulier zoals de zondvloed of de doortocht door de Rietzee worden slechts sporadisch genoemd. Als deze verwijzingen wel gemaakt worden gaat het alleen over Gods daden van bevrijding, maar niet om zijn toorn over zonde en onrecht in deze wereld. In aansluiting daarbij lijkt ook het spreken over het water als teken van 'wassen met het bloed van Christus', dat in de geloofsbelijdenissen en het klassieke doopformulier pregnant aanwezig is, uit het GKv-voculaire rond de kinderdoop te verdwijnen - in de interviews werd het zelfs in het geheel niet genoemd (ook niet door predikanten). De vraag die

29 Deze formulering stamt uit het klassieke doopformulier, is in het Gereformeerde Kerkboek van de GKv enige tijd vervangen geweest door deze formule: 'Erkent u dat N.N. zondig en schuldig ter wereld is gekomen en uit zichzelf niets goed kan doen, en dat *hij* van nature blootstaat aan Gods toorn...' In 2020 heeft de synode van Goes - na protest uit de kerken - voorlopig de oude formule weer in ere hersteld.

30 Zie hiervoor ook Lydia van Leersum-Bekebrede et al., 'Deconstructing Ideals of Worship with Children', *Studia Liturgica* 49, no. 1 (1 maart 2019): 71-88.

zich opdringt is: waarom zouden ‘parels in Gods hand’ eigenlijk gewassen moeten worden met het bloed van Christus?³¹

Kinderdoop en gemeente

Veel ouders geven aan, dat hun kind al ‘vanaf de moederschoot’ bij God hoort en dat is voor hen ook een belangrijke reden om het kind te laten dopen. Het gaat de meeste geïnterviewde ouders vooral om een persoonlijke band met God als een liefdevolle Vader, die er altijd is voor het kind en het met zijn zorg en liefde omringt. In de belijdenis en GKv-doopformulieren wordt duidelijk gemaakt, dat de doop een teken en zegel is voor het horen bij de gemeente, maar voor de meeste ouders speelt dit niet of nauwelijks een rol, terwijl sommige ouders expliciet aangeven, dat de doop volgens hen niet gaat over de relatie tot de kerk.

In de Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis markeert de doop ook het verschil tussen hen die wel en niet bij het verbond en de gemeente horen: door de doop worden de kinderen van de gelovigen, van de kinderen van ongelovigen onderscheiden.³² Dit is voor ouders vandaag nog moeilijk na te zeggen. Voor hen is de doop hoogstens een teken van ‘inclusiviteit’ en van het privilege om ‘over God te horen’, maar niet van ‘exclusiviteit’ en ‘anders zijn’. Zo wordt de betekenis van de kinderdoop sterk individualistisch ingekleurd. Dat de doop ook een ‘invoegen’ in de kring van het verbond en in de gemeente als het lichaam van Christus of in de gereformeerde traditie is lijkt nauwelijks relevant – het gaat om de persoonlijke relatie tussen God en het kind.³³

Kinderdoop en ervaring

In de gereformeerde traditie is de kinderdoop een sober ritueel. De besprekingsmeting met enkele druppels water maakt weinig indruk, zeker in vergelijking

31 De *Gewone Catechismus* (2019) antwoordt op de vraag waarom kleine kinderen gedoopt worden, dat het een teken van Gods liefde is, dat ‘ons aanspoort en bemoedigt om in de weg van Christus te gaan’, maar anders dan in de Heidelbergse Catechismus is er geen verwijzing naar vergeving van zonde of schuld of wassen met het bloed van Christus. Theo Pleizier, Arnold Huijgen, en Dolf te Velde, *Gewone Catechismus: Christelijk geloof in 100 vragen en antwoorden*, Utrecht 2019, 39. Zie ook: A.L.Th. de Bruijne, ‘Ons zicht op de doop is bedorven door lange traditie waarin doop vanzelfsprekend was’, *Nederlands Dagblad*, 14 April 2018, <https://www.nd.nl/opinie/opinie/534684/opinie-de-erfzonde-kent-een-korte-route-die-van-ouders-naar-hun-kind>.

32 Heidelbergse Catechismus v/a 74. Zie ook Nederlandse Geloofsbelijdenis, art. 34.

33 Hier is een duidelijke parallel met de evangelische beweging: Klaver, ‘Besprekingsmeting’, 346v; 352.

met de onderdompeling bij de volwassendoop in evangelische gemeentes. Als ouders gevraagd wordt naar het meest indrukwekkende moment van de doopdienst, noemen ze vaak een lied of het gebed, het getuigenis van de ouders, soms de preek – maar slechts een minderheid noemt het waterteken. Diverse ouders geven in de interviews aan, dat zij graag meer zouden willen ervaren tijdens de kinderdoop en dat de doop door onderdompeling, zoals ze die gezien hebben in evangelische diensten, hen meer aanspreekt. Opvallend is, dat een aantal ouders er ook van getuigt, dat zij Gods aanwezigheid tijdens het geheel van de rite van de kinderdoop op een bijzondere manier hebben ervaren. In een seculiere context, waar God vaak ‘verdwenen’ lijkt te zijn, worden zij door de doopplechtigheid verzekerd van Gods aanwezigheid, zorg en liefde voor hun kind.

Veranderingen in de kerkelijke praktijk van de kinderdoop

Wat zojuist beschreven is, is uiteraard veelal bekend bij predikanten in de GKv. Er zijn ook aanpassingen in de liturgische vormgeving van de kinderdoop, die aansluiten bij de doopbeleving van de ouders, al is dat lang niet in alle plaatsen op dezelfde manier het geval. Het naar voren laten komen van de kinderen om de doop goed te kunnen zien gebeurt op veel plaatsen, terwijl ook het uitreiken van een doopkaart of doopbewijs tijdens of na de dienst is ingeburgerd. Geregeld zijn er ook andere aanpassingen in de liturgie.

a. Eerste doopvraag

De eerste doopvraag wordt door een aantal GKv-voorgangers aangepast en ‘ingebed’ in een positieve inleiding, zoals bijvoorbeeld: *‘Jullie kinderen zijn een voor een prachtige en unieke schepsels van God! Maar ze zijn geboren in een wereld waar zonde en gebrokenheid heersen en daar hebben ze zonder het te weten ook deel aan.’*³⁴ Andere GKv-voorgangers zien hierin echter een teken van secularisatie.³⁵

b. Zegen

Soms voegen predikanten aan de officiële doophandeling nog extra elementen toe, zoals een zegenende handoplegging. Dit is een soort invoeging van Jezus’ zegening van de kinderen in het doopritueel (Mark. 10:16).

34 Zie bv. <https://plantagekerkzwolle.nl/kerkdiensten/doop/>.

35 Matthijs Haak, ‘De discussie over doopvragen is een teken van secularisatie’, 28 februari 2019, <https://jmhaak.com/2019/02/28/de-discussie-over-doopvragen-is-een-teken-van-secularisatie/?shared=email&msg=fail>.

c. Getuigenis bij de doop

Het verlangen naar meer individuele expressie en het verwoorden van de eigen keuze van de ouders komt tot uitdrukking in de groeiende behoefte om bij de doop een persoonlijk getuigenis te geven. Soms spreken ouders daarbij hun kinderen direct toe en beloven om goed voor het kind te zorgen en het bij God te brengen.³⁶ Op deze wijze geven zij uiting aan hun dankbaarheid en onderstrepen ze hun doopbelofte voor God en de gemeente. Sommige ouders zien het ook als een getuigenis voor aanwezige familie of vrienden die het christelijk geloof niet (meer) delen of de kinderdoop afwijzen. Voor ouders die een getuigenis geven is dit vaak ook het belangrijkste moment in de dienst.

d. Onderdompeling

Terwijl er tot vrij recent een duidelijke scheidslijn was tussen gereformeerde kerken (doop door besprenkeling) en evangelische kerken (volwassendoop door onderdompeling),³⁷ zien we in de GKv een groeiende belangstelling voor kinderdoop door onderdompeling.³⁸ Al eerder hebben gereformeerde theologen in de GKv een pleidooi gevoerd voor doop door onderdompeling, maar dat leidde nooit tot aanpassing.³⁹ Nu komt het op vanuit de wens van de ouders, die daarin geïnspireerd lijken te zijn door de praktijk van onderdompeling in evangelische kerken, terwijl anderen benadrukken dat het Griekse woord voor dopen ‘onderdompelen’ betekent en dat in het Nieuwe Testament en de oude kerk de doop door onderdompeling plaatsvond.⁴⁰

36 Inspiratie wordt bv. ontleend aan Max Lucado, *Ik beloof het je* (Amsterdam 2014).

37 Klaver, ‘This Is My Desire’, 364; Klaver, ‘Besprenkeling’.

38 Zie al: Gerard ter Horst, ‘Onderdompelen of besprenkelen, dat is de vraag’, *Nederlands Dagblad*, 25 maart 2005, 353, <https://www.nd.nl/geloof/geloof/656124/onderdompelen-of-besprenkelen-dat-is-de-vraag>.

39 C. Trimp, *De gemeente en haar liturgie*, Kampen 1989, 191; F.F. Venema, *Wat is een christen nodig te geloven?*, Groningen 1978, 242; Peter H. van der Laan, *Eenmaal gedoopt*, Barneveld 1998, 168f. Al vroeger: H. Bouwman, *Gereformeerd kerkrecht: het recht der kerken in de praktijk*, deel 2, Kampen 1934, 316.

40 De juistheid van deze beweringen valt te betwijfelen, maar daar kan ik op deze plaats niet op ingaan.

Vernieuwde toe-eigening van de kinderdoop?

In het voorgaande heb ik geschetst hoe de ‘klassieke betekenis’⁴¹ voor een aantal gereformeerde respondenten weinig betekenis heeft, terwijl de kinderdoop voor veel ouders toch betekenisvol is:

- God neemt de kinderen van gelovige ouders persoonlijk aan in zijn liefde en sluit een verbond met hen - dit troost en sterkt ouders
- in de doop ervaren ouders Gods persoonlijke aanwezigheid - dit versterkt hun geloof in Gods trouw en goede zorg
- ze getuigen van hun geloof in God en beloven dat in geloofsopvoeding ook door te geven aan hun kinderen - dit scheidt verantwoordelijkheid voor het kind voor Gods aangezicht
- ouders en voorgangers gebruiken nieuwe vormen bij de kinderdoop, zoals doop door onderdompeling en het geven van een persoonlijk getuigenis – dit versterkt het fysieke element van de doop (‘embodiment’), waardoor ouders en gemeente meer betrokken worden.

Deze vernieuwde toe-eigening geeft de blijvende waarde van de gereformeerde kinderdoop voor de ouders aan. Tegelijkertijd krijg ik sterk de indruk dat een heel aantal ‘klassieke’ gereformeerde elementen bij gemeenteleden nauwelijks meer resoneert. Dit vraagt om theologische reflectie, vooral als het gaat om de relatie tussen de theologie van de belijdenis en de doopformulieren enerzijds en de theologische betekenis voor de ouders anderzijds. Aan het einde van dit artikel kom ik hier nog concreter op terug.

5. Oecumenische vragen rond kinderdoop en herdoop

Er is veel onderlinge herkenning tussen gereformeerde en evangelische christenen in Nederland, maar juist het water van de doop lijkt te diep om elkaar te bereiken. Een belangrijk punt zijn daarbij de betekenis en praktijk van de herdoop bij evangelische christenen. Al in 2008 stelde de PKN-voorganger Abma voor om een herdoop niet als een afwijzing van de kinderdoop, maar als een bevestiging of vernieuwing daarvan te beschouwen.⁴² Onlangs pleitte de baptistische theoloog Van der Leer voor een wederzijdse erkenning van elkaars

41 Ik gebruik de term ‘klassiek’ hier als een verwijzing naar de gereformeerde theologie van de kinderdoop, zoals die te vinden is in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en het ‘klassieke’ gereformeerde doopformulier.

42 G. Hette Abma, ‘Controverse over de doop beslechten’, *Kontekstueel* 22, no. 3 (2008), <https://www.kontekstueel.nl/35-algemene-artikelen/563-2011-reserve-homepage-v15-563>.

geloof en op basis daarvan elkaar toelaten als leden van de gemeente zonder voorafgaande eis van wederdoop.⁴³

In het vervolg maak ik verschil tussen:

- (1) herdoop van gelovigen die zich bij een andere kerk of geloofsgemeenschap willen voegen
- (2) herdoop van gereformeerde kerkleden in een evangelische context.

5.1. Herdoop en verandering van geloofsgemeenschap

De onherhaalbaarheid van de doop is eeuwenlang een gegeven geweest in de gereformeerde traditie, maar ook in de bredere kring van de Wereldraad van Kerken. De Lima-verklaring stelt: ‘De doop is een handeling die niet herhaald kan worden. Elk gebruik dat uitgelegd zou kunnen worden als ‘wederdoop’ moet worden vermeden.’⁴⁴ Dit past theologisch gezien bij het karakter van de doop als sacrament, waarin God zelf spreekt en belooft. Echter: herdopen is voor veel evangelische christenen niet een ‘sacrament’ waarin God spreekt, maar een belijdenis van de gelovige en een expressie van toewijding aan God.⁴⁵ In die zin is de evangelische volwassendoop vergelijkbaar met de gereformeerde ‘openbare geloofsbelijdenis’.

Recentelijk heeft de baptistische theoloog Van der Leer gevraagd om begrip van kinderdopers, dat als iemand overgaat naar bijvoorbeeld een baptistische kerk hij of zij ervoor kiest om herdoopt te worden.⁴⁶ De reden hiervoor is, dat volgens hem de kinderdoop ‘incompleet’ is, in de zin van dat het vraagt om een geloofsantwoord op latere leeftijd. In de gereformeerde kerk wordt dit geloofsantwoord gegeven bij het doen van openbare geloofsbelijdenis. Maar, zo vraagt Van der Leer, zou het ook niet kunnen in de vorm van een herdoop?⁴⁷ Hij stelt, dat de herdoop dan niet een streep door de kinderdoop is, maar de streep eronder.⁴⁸

43 Teun van der Leer, ‘Looking in the Other Direction. The Story of the Believers Church Conferences’ (Amsterdam 2021), 355 en passim in h. 9; Teun van der Leer, ‘De doop als struikelpunt tussen kerkmuren? “Als we elkaar in de Geest erkennen, niet meer”’, 28 februari 2022, <https://www.nd.nl/geloof/geloof/1072970/de-doop-als-struikelpunt-tussen-kerkmuren-als-we-elkaar-in-de-g>.

44 Wereldraad van Kerken, ‘BEM’, para. Doop, 13.

45 Miranda Klaver, ‘From Sprinkling to Immersion: Conversion and Baptism in Dutch Evangelicalism’, *Ethnos* 76, no. 4 (2011): 481.485.

46 Van der Leer, ‘De doop als struikelpunt’.

47 Van der Leer, ‘Looking in the Other Direction’, 362.

48 Van der Leer, 360f.

Ook vraagt Van der Leer zijn baptistische geloofsgenoten om geen herdoop te eisen, als gelovigen die als kind gedoopt zijn zich bij een baptistische kerk voegen en geen herdoop wensen. Hij stelt hierbij de (retorische?) vraag: of denken baptisten dat het gros van de christenen geen echte christenen zijn?⁴⁹ Hij constateert, dat een belangrijke reden voor het afwijzen van de kinderdoop het ‘dopen zonder onderscheid’ in de volkskerk was, iets wat vandaag steeds minder voorkomt.⁵⁰

Tegelijk schuurt het wanneer Van der Leer opmerkt: ‘We do suffer from the fact that so many people are still baptized as infants, which means that others decide about their ‘Christianizing’.⁵¹

Van der Leer verbindt de volwassendoop aan onderwijs, lidmaatschap van de gemeente en discipelschap.⁵² Dit sluit aan bij de gereformeerde praktijk van jeugdcatechese en de Lima-verklaring die stelt: ‘De doop heeft niet slechts te maken met de ervaring van één moment, maar betekent een levenslange groei in Christus.’⁵³

Van der Leer stelt ten slotte, dat het bij de vraag van kinderdoop en volwassendoop allereerst over de ecclesiologie gaat: het model van een ‘believers church’ tegenover de protestants-gereformeerde kerken (kerken waar verbondsmatig gedacht wordt).⁵⁴ Ook de GKvppredikant Verbree stelt in zijn boek over de kinderdoop: ‘De kernvraag rond de kinderdoop blijft: horen de kinderen bij de gemeente of niet?’⁵⁵ Tegelijkertijd heeft de GKv-theoloog Schaeffer erop gewezen, dat de GKv ecclesiologisch gezien steeds meer opschuift richting een ‘keuze kerk’, wat nu ook zichtbaar wordt in de beleving van de doop.⁵⁶

49 Van der Leer, 363.

50 Van der Leer, 360f.

51 Van der Leer, 367.

52 Van der Leer, 359v; 369v.

53 Wereldraad van Kerken, ‘BEM’, para. Doop, 9.

54 Van der Leer, ‘Looking in the Other Direction’, 359f. Zie ook: Henk de Roest, ‘Heil, God en kerk in de evangelicale beweging binnen de gevestigde kerken: “Empirische dogmatiek” als een vorm van praktische theologie’, in *God in een kantelende wereld: geloof en kerk in veranderende contexten*, red. F.G. Immink en C.J.A. Vos, Zoetermeer 2009, 232v.

55 Adrian Verbree, *Over dopen*, Barneveld 2009, 122. Zie ook: S. Janse, ‘Horen de kinderen bij de gemeente?’, *Soteria* 20, no. 1 (2003): 38–48; Sam Janse, ‘Kinderzegening en kinderdoop: over de ecclesiologische implicaties van Mar. 10:13-16 par.’, *Theologia reformata* 45, no. 3 (2002): 252v.

56 Hans Schaeffer, ‘Doop en keuze kerk’, *Kontekstueel* 27, no. 5 (2013).

Samenvattend wordt de afstand tussen gereformeerden, baptisten en evangelischen oecumenisch en ecclesiologisch gezien gaandeweg kleiner en zijn er ook verder mogelijkheden voor het oecumenisch gesprek. Aan het einde van dit artikel kom ik hierop terug.

5.2. Herdoop van gereformeerde kerkleden

Gereformeerde gelovigen die zich laten herdopen doen dit vast met volle overtuiging en liefde voor Christus. Het is ook lang niet altijd een afwijzing van de kinderdoop, maar allereerst een persoonlijk geloofsgetuigenis en soms wordt het tegelijk ervaren als een ‘bevestiging’ van of antwoord op de kinderdoop. Lange tijd betekende ‘herdopen’ de facto een onttrekking aan de gereformeerde kerk, maar vandaag laten leden of ook ambtsdraggers van gereformeerde kerken zich soms herdopen door een evangelische voorganger, terwijl zij voluit lid van de gereformeerde kerk willen blijven.⁵⁷ Op dit punt is er een duidelijk verschil tussen de beleving van de gelovigen en de ‘officiële theologie’ in de GKv: voor de GKv is de (kinder)doop het fundamentele teken van lidmaatschap, maar de geïnterviewde ouders zien de doop vooral als iets tussen God en de individuele dopeling.⁵⁸ Maar ook als deze herdoop als bevestiging van de kinderdoop gezien wordt, ontbreekt hier de verbinding van de doop met kerklidmaatschap, onderwijs en discipelschap.⁵⁹

Voortgaande gesprekken over de kinderdoop

We hebben geconstateerd dat de kinderdoop voor gereformeerde ouders nog steeds belangrijk is, maar ook dat er duidelijke verschillen zijn tussen hun actuele toe-eigening en de gereformeerde belijdenissen en doopformulieren. In de oproep van Van der Leer beluisterden we het verlangen om oecumenische verschillen te overbruggen.

Tot slot stel ik enkele vragen en geef ik richtingaanwijzers voor verdere bezinning op de theologie en praktijk van de kinderdoop:

57 De synode van Harderwijk (2011) sprak uit dat ‘herdopen’ onbijbels is, maar dat als iemand zich laat herdopen, dit niet (zoals tot dan toe wel het geval was) als een de facto onttrekking wordt gezien: <http://www.kerkrecht.nl/node/3701>. Zie ook: Klaver, ‘Besprenkeling’, 348; G. Hette Abma, ‘Besprenkelen en onderdompelen’, *Woord en Dienst*, oktober 2007.

58 Werkgroep Toekomstige Kerkorde, ‘Toelichting 1 - Kerkorde GKv-NGK 2020’ (Regiegroep NGK-GKv, 2020), 29, <https://onderwegnaar1kerk.nl/wp-content/uploads/2020/09/200908-Toelichting-1-Interactieve-tekst-def.pdf>.

59 Klaver, ‘Besprenkeling’, 346v.

1. Allereerst is het goed om te erkennen, dat christenen in de gereformeerde kerken vaak niet in staat zijn om te leven vanuit de rijkdom en kracht van de kinderdoop. De belangrijkste vraag voor de gereformeerde theologie en praktijk van de kinderdoop lijkt me daarom: hoe kunnen gelovigen in het dagelijks leven met Christus geloof en hoop putten uit het sacrament van de kinderdoop?
2. Als de doop door Christus is ingesteld, zal deze toch ook gekwalificeerd moeten worden vanuit de Schrift.⁶⁰ We constateerden, dat een aantal 'klassieke aspecten' van de kinderdoop nauwelijks meer genoemd wordt, terwijl de doop daarentegen wel een belangrijke 'therapeutische' functie heeft. Dit vraagt om bezinning op de 'bandbreedte' van de kinderdoop. Bijvoorbeeld de relatie tussen doop en zondenvergeving is verankerd in het Nieuwe Testament (Hand. 2:38 en 22:16) en in de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel. Wat betekent het voor de kinderdoop als sacrament en genademiddel wanneer deze relatie wordt losgelaten?
3. In de interviews wordt slechts heel beperkt naar de Bijbel verwezen. Kan het zijn, dat in het gereformeerde dooponderwijs vooral gelet is op de 'bewijsteksten' voor de kinderdoop (m.n. Jezus zegent de kinderen en de huisteksten), maar dat de doop daarmee is losgeraakt van het grote narratief van Gods genadige, reddende en rechtvaardige aanwezigheid in deze wereld? Kunnen we de kinderdoop verbinden aan het krachtige bijbelse narratief en de sacramentele beelden, waarin God zich zichtbaar en tastbaar openbaart als de Heer van de kerk en de Koning van de wereld: schepping, zondvloed, regenboog, besnijdenis, verbond, Rietzee, wolk- en vuurkolom, wonderen van Jezus, het bloed van Jezus, sterven en opstaan met Christus... Een 'herbronning' van de kinderdoop zou niet alleen ruimte kunnen scheppen voor theologische bezinning op 'embodiment' en sacramentaliteit, maar ook aanknopingspunten bieden om in het oecumenisch gesprek 'coram Deo' verder na te denken over de (kinder)doop.⁶¹
4. In de gereformeerde theologie is de ondergeschiktheid van het sacrament aan het Woord altijd benadrukt – de kinderdoop is niet noodzakelijk voor de verlossing. Nu de kinderdoop zijn vanzelfsprekendheid verloren heeft, lijkt een hernieuwde bezinning op het eigene (of het 'extra') van de kinderdoop noodzakelijk. Kan het zijn dat de ellende die volgde op het spreken over 'veronderstelde wedergeboorte' ons schuw heeft gemaakt om na te

60 Brinkman, 'Het sacrament in de gereformeerde geloofsbeleving', 231v.

61 Van der Leer, 'Looking in the Other Direction', 332v.

denken over de kinderdoop als sacrament, waarin God zelf handelt, actief zijn teken en zegel geeft ('performatief' spreken; *presentia realis*). Echter, als wij de kinderdoop als 'sacrament' willen bewaren, dan zullen we opnieuw moeten doordenken, hoe God ons in de doop laat delen in de reinigende kracht van Christus' bloed. Wat betekent het dat de Geest de kinderdoop als 'genademiddel' gebruikt om ons geloof te versterken?⁶²

5. Ik constateer een groeiende aandacht voor kinderdoop door onderdompeling. Dit zal een relatie hebben met onze huidige socioculturele en oecumenische context en aandacht voor 'embodiment' en het verlangen naar ervaring. Echter: in de gereformeerde theologie is ook zeker plaats voor het creatuurlijke en lichamelijke, dat vanwege de zonde gereinigd en geheiligd, maar niet afgewezen dient te worden. Barnard en anderen hebben erop gewezen dat na de 'dematerialisatie' van de sacramenten in de protestantse traditie er nu weer verlangen is naar meer 'embodiment' en tastbaarheid.⁶³ Wat de betekenis hiervan zou zijn voor de kinderdoop vraagt om nadere doordinking. Het is daarbij opvallend, dat afwassing van de zonde en sterven en opstaan met Christus door ouders moeilijk aan de besprenkeling verbonden wordt, terwijl zij het wel noemen als een reden voor kinderdoop door onderdompeling.⁶⁴
6. De kinderdoop bezegelt in de 'klassieke' gereformeerde traditie onder meer het ingelijfd worden in Christus en zijn gemeente. De kinderdoop is een zegel van een genadige en onvoorwaardelijke aanvaarding als kind van God en van delen in het Lichaam van Christus. Hoe kan de kinderdoop in een tijd van individualisme ook een heilzame correctie geven op een consumptivistische en eenzijdig-therapeutische wijze van geloven? Van Ittersum zegt: 'Christen-woorden is verlost worden van egocentrisme en opgenomen worden in de gemeenschap van de nieuwe Adam, Jezus Christus.'⁶⁵

62 In relatie tot het avondmaal is hierover al meer nagedacht, bv. F.G. Immink, 'Meal and Sacrament: How Do We Encounter the Lord at the Table?', in *Religious Identity and the Invention of Tradition*, red. A.W.J. Houtepen en J.W. van Henten, Assen 2001, 265-75. Zie ook: Jelmer Heeren en Maarten Wisse, 'Reprioritizing the Lord's Supper among the Reformed', *Calvin Theological Journal* 54, no. 1 (april 2019): 91-122.

63 Barnard, Cilliers, en Wepener, *Worship in the Network Culture*, 214.

64 Zie vergelijkbaar: Klaver, 'Besprenkeling', 355.

65 Matthijs van Ittersum, 'Doop als tegenwicht tegen egoïsme en individualisme. Augustinus en Ratzinger als inspiratiebronnen voor de kerk als gemeenschap', *Protestants Nederland*, no. 2 (februari 2019): 3.

7. Van der Leer wil de kinderdoop wel erkennen, maar ziet die ook als een opgedrongen 'Christianizing' (hierboven geciteerd).⁶⁶ Vanuit een gereformeerd perspectief gaat de kinderdoop echter niet over 'christianisering' door mensen, maar is het een teken en zegel van Gods keuze en belofte die aan onze menselijke keuze voorafgaan: in de kinderdoop wordt Gods genade gevierd als een onverdiend geschenk. Ook wanneer een kind dit op een later moment afwijst blijft Gods belofte van genade staan die een appèl doet op een gelovig antwoord. In de gereformeerde traditie is ook de kinderdoop een geloofsdoopt (1 Kor. 7:14). Dit betekent, dat bij het oecumenisch gesprek over de (kinder)doop niet alleen ecclesiologische, maar ook soteriologische vragen van belang zijn.
8. Over het voorstel van Van der Leer om een herdoop als vernieuwing van de kinderdoop te zien is eerder geschreven.⁶⁷ Naar mijn overtuiging is het verwarrend om meerdere dopen met verschillende betekenissen 'naast elkaar' te hebben. Ook rijst de vraag hoe wij als mensen de door God in de doop gedane belofte zouden kunnen vernieuwen door een herdoop? En zouden we tenslotte niet nog veel vaker herdoopt kunnen worden, als een gelovige daarnaar verlangt? Desalniettemin: de herdoop van gereformeerde kerkleden in evangelische samenkomsten stelt gereformeerde kerken voor de uitdaging om na te denken over hoe een 'doopherinnering' een plaats zou kunnen krijgen in de spiritualiteit, het pastoraat, de catechese en de groei in discipelschap binnen de gemeente.
9. Van der Leer verbindt de volwassendoop aan onderwijs, lidmaatschap van de gemeente en discipelschap.⁶⁸ Dit sluit aan bij de praktijk in gereformeerde kerken zoals de GKv, die een kinderdoop uit 'gewoonte en bijgeloof' afwijzen en hechten aan de verantwoordelijkheid voor een geloofsopvoeding. Als een herdoop, zoals in veel evangelische gemeenten, los staat van lidmaatschap, onderwijs en discipelschap, is de afstand tot de gereformeerde praktijk van de kinderdoop wel erg groot. Voor het oecumenisch gesprek over de doop ligt hier in ieder geval een belangrijke vraag.

66 Zie voor een vergelijkbare positie: Klaver, 'Besprenkeling', 356.

67 Zie ook: Paul Leo Voorberg, *Doop en kerk: de erkenning, door kerkelijke gemeenschappen, van de elders bediende doop*, Heerenveen 2007, 234v; 450v.

68 Van der Leer, 'Looking in the Other Direction', 359v.

Ten slotte

In dit artikel heb ik geprobeerd om actuele vragen rond de toe-eigening van de kinderdoop aan de orde te stellen, door te luisteren naar een aantal gereformeerde gelovigen en theologen van de GKv, alsook naar de oecumenische handreiking over de herdoop van de baptistische theoloog Van der Leer. In aansluiting bij de laatste paragraaf lijken mij voor een verdere theologische doordenking van de toe-eigening van de kinderdoop door gereformeerde gelovigen vandaag, de volgende vragen in ieder geval relevant:

- wat is het 'proprium' of de 'extra-dimensie' van de kinderdoop als genademiddel en sacrament in relatie tot het Woord?
- wat kan een 'herbronning' van de kinderdoop betekenen voor de theologie, praktijk en spiritualiteit van dit sacrament - zowel voor een gereformeerde toe-eigening van de kinderdoop als voor het oecumenisch gesprek? Daarbij zouden ook de bredere vragen van sacramentaliteit en 'embodiment' aan de orde moeten komen.
- wat zou de (hernieuwde) plaats van de kinderdoop kunnen zijn in opvoeding, persoonlijke spiritualiteit, pastoraat, catechese en discipelschap binnen het gereformeerd protestantisme?

Ik hoop vooral dat verdere bezinning – zowel binnen gereformeerde kerken als in de oecumenische ontmoeting met evangelische en baptistische broeders en zusters - ons als gelovigen meer aan Christus en elkaar verbindt en ons samen laat delen in het geheim van Christus' dood en opstanding: één HEER, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die boven allen, door allen en in allen is (Ef. 4:5.6).

J.J.A. Colijn is werkzaam als docent en coördinator van de Master of Intercultural Reformed Theology aan de Theologische Universiteit Kampen|Utrecht.